

ГЕНЕЗА ФОЛЬК-ДЖАЗ-ТАНЦЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Джазове мистецтво зародилося тоді, коли елементи фольклору різних етносів, які проживають в Америці, вже зустрілися з осередком міста, в якому виявились відповідні модифікації, пов'язані з урбанізаційним середовищем. Цей «новий» міський фольклор увійшов у взаємодію при зіткненні з джазом. Подібний генезис характеризує не лише джаз. Він узагалі властивий культурним феноменам міського середовища. Усі танцювальні жанри та види мають глибоке народне коріння, балетмейстери-постановники неодноразово зверталися до фольклорних витоків, намагаючись реалізувати свої творчі ідеї та задуми саме через інтерпретацію хореографічної лексики народного танцю у втіленні хореографічного образу на сцені.

Ф. М. Софронов зазначав, що: «Джаз вже на ранньому етапі увійшов у контакт з фольклором європейських народів, які населяють США. Особливості стилю і жанрові системи їх зблизилися, чому сприяли спільні принципи побутування їхньої музики. Особливо це явище характерне для відносин джазу та музикою латиноамериканською, за посередництвом якої він «добував» для себе елементи іспанської музики. Джазова музика зародилася на колишній французькій території, в Луїзіані, яка, будучи іспанською колонією до середини XIX століття, майже не стикалася з англо-кельтською Америкою, де культура мова до цього часу пір зберігають романські ознаки. Тут завжди був сильний вплив іспанської музичної культури, яка безпосередньо вплинула на зародження джазу. Вона відіграла роль, аналогічну тій, яку виконала англо-кельтська балада по відношенню до блюзу, гімни англіканської церкви – до спіричуелс» [1, с. 61].

Н. Шереметівська, даючи характеристику творчої діяльності балетмейстера Галини Олександровни Шахової, яка співпрацювала з виконавцями теп-танцю – братами Гусаковими, при пошуку нового вирішення створення концертних номерів, звернулись до використання фольклорного матеріалу, «роздумуючи над тим, з яким народним танцем легше за все поєднується степ, вона вирішила

пробувати поєднати його з іспанським спатеадом – своєрідним вистукуванням двома ногами, з чергуванням ударів носка і каблука» [2, с. 109].

Проаналізувавши музичний фільм «Мелодії Верійського кварталу» (груз. ერის უბის დელფინი) (1973), І. Шилова відзначає вплив національних традицій Грузії на втілення кінообразів героїв на еcranі, використання фольклорних традицій при створення хореографічних сцен із застосуванням казової техніки водевілю: «Грузинські кінематографісти прагнуть воскресити і старі традиції водевілю, і розширити межі жанру за рахунок народних, масових сцен, і знайти місце для ритмічно-драматичного розвитку, пошуку загального динамічного рішення, при якому, власне, музикальні, вокальні, хореографічні елементи слугують і підпорядковані одній закономірності, органічно переплітаються», передають один одному естафету емоційної виразності» [3, с. 50].

Потрібно зазначити, що в традиції українського народу танець відіграє особливу роль. Він є складовою святково-обрядової культури, що супроводжувала вечорниці, гуляння молоді, завершення толоки, косовиці, жнив. Чуті ритмічними рухами зображувалася спритність, завзятість, дотепність, почуття гумору. Це, насамперед, козачки, полька, гопак, гуцулка, коломийкові, штелиця тощо. Деякі з них дуже давні і можуть виступати своєрідним архетипом етнокультури українців. Зокрема, танець гопак походить із либинних шарів слов'янської культури [4, с. 313].

Танці розважальної групи були як сольні, так і мішані, парні. Дуже сконцентрованими в українському народному танці є різні хореографічні засоби, окрема, пантоміма-ілюстрація. Рухи, жести розкривають зміст танців. У 30–40-роках ХХ ст. під впливом таких факторів, як вплив урбанізованої культури на чоловіків, розширення інформативного поля, починають побутувати нові види танців: вальс, парапет, краков'як, згодом – фокстрот, танго тощо. Паралельно побутували й коломийкові рухи, гопачки, козачки [4, с. 312–314].

Особливу і важливу роль для формування і розвитку фольк-джаз-танцю відіграє саме музична основа як головна складова будь-якого хореографічного твору.

При обґрунтування історичних етапів розвитку та особливості національної ментальності в становленні професійної композиторської школи Л. Кияновська відзначала внесок Олександра Козаренка: «Цей типовий пізньоромантичного світобачення універсалізм робить його твори виразними, «белетристичними», захоплюючими: з ними можна не погоджуватись, їх можна активно не сприймати, проте на них не нудьгуєш. Емоційність, «неоромантичність» його власної музики специфічна за властивостями; внутрішню незахищеність переживання постійно вбирається маска як способу самозахисту. Романтичні герої завивались у широкі плащі, Козаренко завивається у шати «іншомовних» героїв. Але і в епатуючих вихватів кабаретового П'єро (кантата «П'єро мертвопетлює» на вірші Михайла Семенка), і в цинічній чуттєвості Дон Жуана з Коломії, і в фольклорних «образках» «Concerto Ruteno», природня наспівність, музикальності у найбільш природному своєму вираженні, а відтак і особистого чуттєвого переживання «перетікає» крізь хитросплетіння сюжетно-інтелектуальних поворотів [5, с. 327].

У період набуття українською державою незалежності подолання ідеології радянського режиму відкриває можливість для митців звертатись до фольклору і при цьому не бути звинуваченим у націоналізмі. Саме в цей час у культурно-мистецькому середовищі України з'являється багато сучасних художніх мистецьких творів, де яскраво читаються етнічні та фольклорні першоджерела. На фестивалях, конкурсах із сучасного хореографічного мистецтва сміливіше представлені танцювальні номери на основі народних традицій.

1995 року у Києві відбувся фестиваль «Київ Музик Фест–95», що однією із значних подій у культурно-мистецькому житті України. Про фестиваль в одному із часописів зазначалось: «Говорячи про екстрамодерні пошуки молодих, мають на увазі вечір театралізованих музичних композицій».

до відбувся у Міжнародний день музики – 1 жовтня – у Будинку вчителя. Тут можна було поринути у світ еротико-містико-фольклорних фантазій О. Козаренка під назвою «Дон Жуан з Коломиї», які чудово виконали львівський балет «Акверіас» (художній керівник – О. Лань)» [6]. «Безперечним ідкриттям «Фесту'95» я вважаю прем'єру балету Олександра Козаренка «Дон Жуан з Коломиї» за творами Леопольда фон Захера-Мазоха. Очевидно, що не всі читачі знайомі з новелами цього вельми популярного у Європі XIX ст. австрійського письменника (хоча й не раз чули термін «мазохізм»). Іще менше знають, що народився Леопольд Захер-Мазох у Львові, а його твори рясніють австрійськими етнографічними ознаками. Органічний сплав музики, танцю (балет ворений у співдружності з хореографом Оксаною Лань), чудове виконання Київського квартету саксофонів, керівник Юрій Василевич, ансамбль ударних «Київ перкашн», Львівський молодіжний балет «Акверіас»), мальовничі костюми, розроблені у Львівському інституті ужиткового мистецтва – все це залишило неповторне враження. Безумовно, ми стали свідками первого австрійського твору, де майстерно сплавлені національна музика та модерн-балет» [7].

На вечорі театралізованих музичних композицій було представлено синтетичний твір Олександра Козаренка «Дон Жуан з Коломиї» за мотивами творів Леопольда фон Захера-Мазоха (написаний до 100-річчя від дня смерті та 60-річчя від дня народження великого австрійського – народженого у Львові – письменника). Реалізували цю виставу – на мій погляд, досконало – актори львівського балету «Акверіас» (художній керівник – Оксана Лань), Київський квартет саксофонів та ансамбль ударних інструментів «Київ перкашн». Плодом творчої співпраці виконавців та композиторів стала цілісна, художньо завершена і переконлива постановка-фантазія, яку дуже влучно характеризував одразу по її закінченні пан Мар'ян Коць: «Цей твір можна показувати світові. Треба показувати!». Мабуть, додати до цього буде нічого. І тоді таки треба показувати і треба дивитися [8].

Фольк-джаз-танець у першому десятиріччі ХХІ століття знаходить свій застосування у телевізійних проектах і шоу-програмах. Наприклад, уже у першого сезону телевізійного проекту «Танцюють всі!» в конкурсніх композиціях представлені дуети, які виконують фольк-джаз-танець. Хореографами-постановниками були Кристіна Шишкарьова, Тетяна Островська, Костянтин Томельченко [9, с. 45]. В завданнях для учасників конкурсу постановки власного танцю використовуються такі танцювальні стилі сучасної хореографії, як: «контемп, бродвей, афро-джаз, крапм, латина, фольк і стандард, танго» [10, с. 14].

Яскравими сценічними творами фольк-джаз-танцю можна назвати хореографічні твори у виконанні провідних хореографічних колективів наприклад, хореографічні твори з репертуару модерн-балету «Акверіус» під керівництвом заслуженого діяча естрадного мистецтва України Оксани Лань. У своїх композиціях О. Лань активно поєднує сучасну хореографію з елементами фольклору – найбільш виразнішими серед них є такі твори, як: «Ритми Карпат», «Львівські квітникарки», Жіночий танець з рушниками «Спогад».

Привертають увагу хореографічні композиції з репертуару Народного ансамблю сучасного естрадного танцю «Ритми часу» та Зразкового ансамблю сучасного естрадного танцю «Ритм» Львівського державного палацу естетичного виховання учнівської молоді: хореографічна мініатюра «Нескінченність» (1998), хореографія Олега Жежеля та Олександра Плахотнюка, «Микола Бородатий» (2000), «Лелеки» (2001), «Натхнення» (2005), постановник Олександр Плахотнюк, «Замальовки» (2008), постановник Оксана Шлишко. Фольк-джазова танцювальна композиція «Різдвяний», музика народної колядки у виконанні гурту «Гайдамаки», постановник Олександр Плахотнюк (прем'єра якої відбулась на святковому концерті з нагоди 15-ччя кафедри хореографії Інституту мистецтв Рівненського гуманітарного університету), ансамблевий композиція «Джерело» (фольк-джаз-танець) на музику української народної пісні в обробці Богдана Дащака у виконанні ансамблю сучасної хореографії «Відлуння» Львівського державного училища культури і мистецтв, постановник

Олександр Плахотнюк (у виконанні учасників спортивно-танцювального клубу «Карменс» Центру творчості дітей та юнацтва Галичини прем'єра відбулась на Всеукраїнському фестивалі сучасного естрадного танцю «Ритми часу-2000», м. Львів, у травні 2000 року), хореографічні композиції «Тіні забутих предків», «На Івана Купала» у виконанні ансамблю сучасного танцю «Експресія драйву», постановник Оксана Рихальська (прем'єри відбулись на Всеукраїнському фестивалі сучасного естрадного танцю «Ритми часу-2002» м. Львів, травень 2002 року).

Вище зазначене дає можливість вважати, що фольк-джаз танець почав формуватись як окремий напрям джазової хореографії у кінці 90-х років ХХ століття.

Виконання народних рухів у сучасному джаз-танці не вимагає точного вітворення тієї чи іншої народної хореографічної лексики. Джаз-танець у своєму арсеналі використовує узагальнені пластичні елементи. Безперечно, у хореографічних творах з яскраво підкресленою національною тематикою постановник використовує лексику джазового і народного танцю в своєрідному іллюзованому переосмисленні, залежно від змісту та мети хореографічного твору.

Відтак, фольк-джаз-танець (англ. *folk* – народне знання, народна мудрість, *jazz*: як дієслово – збуджувати, активізувати, захоплювати) – сценічна форма сучасного джазового танцю, це поєднання хореографії джаз-танцю з народним (фольклорним) танцем. Фольк-джаз-танець надає багато нових можливостей для балетмейстерів у використанні композиційних малюнків, будов, переходів, хореографічної лексики, танцювальних комбінацій та рухів народного танцю у поєднанні з принципами джаз-танцю (імпровізація, пріоритет мінімуму, поліцентрія). Хореографи, не закуті в межі та канони фольклорного, академічного народно-сценічного танцю, а мають можливість виразити себе по-своєму, видозмінюючи традиційні комбінації і лексику, вводячи в них джазові штрихи.

Використані джерела:

1. Софонов Ф. М. Джаз и родственные ему формы в пространстве центральной Европы 1920-х годов : дис. на соискание ученой степени канд. искусствоведения : 17.00.02 / Софонов Федор Михайлович ; Московская гос. консерватория им. П. И. Чайковского ; Гос. ин-т искусствознания. – М., 2003. – 218 с.
2. Шереметьевская Н. В. Прогулка в ритмах степа : монография / Н. В. Шереметевская. – М. : Печатное дело, 1996. – 240 с. : ил.
3. Шилова И. Превращения музыкального фильма / И. Шилова. – М. : Союз кинематографистов СССР, бюро пропаганды Сов. киноискусства, 1981. – 64 с. : ил.
4. Українська етнологія : навч. пос. / за ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2007. – 400 с.
5. Кияновська Л. О. Галицька музична культура XIX–XX ст. : навч. пос. / Л. О. Кияновська. – Чернівці : Книги–XXI, 2007. – 424 с.
6. Берегова О. Чи можна без магічних слів приборкати стихію / Олена Берегова. – Хрещатик. – 1995. – № 151 (950). – 10 жовтня.
7. Сікорська І. Захер-Мазох допоміг славити національну музику і модерн-балет / Ірина Сікорська // Вечірній Київ. – 1995. – № 215–216 (15326–15327). – 19 жовтня.
8. Сюта Б. Фестивальні рефлексії / Богдан Сюта // Культура і життя. – 1995. – № 41. – 18 жовтня.
9. Танцюють всі! // ЧАО «Международный медиа центр–СТБ» – К., 2001. – № 4 – декабрь.
10. Танцюють всі! // ЧАО «Международный медиа центр–СТБ» – К., 2001. – № 3 – ноябрь.